

Karol Nandrásky bol slovenský evanjelický teológ, niekdajší profesor teológie na Evanjelickej teologickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Bol však aj filozofujúcim teológom a hojne prispieval aj do *Filozofie*. A bol aj svojráznym nietzscheovským filozofom. Je to síce na prvý pohľad zarážajúca kombinácia, a to aj u protestantského teológa, no on vedel vyťažiť z Nietzscheho kritiky Boha a náboženstva veľmi mnoho pre súčasnú obrodu celého kresťanstva, luteránstva i katolicizmu, a to bez toho, aby sa Boha vzdal. Nietzsche mu v tom dokonca pomohol.

Obidvom týmto náboženstvám, najmä staršiemu a konzervatívnejšiemu katolicizmu hrozil podľa Nandráského v súčasnej postmodernej a sekularizujúcej dobe zánik. Všetko sa premiestňuje z neba na zem, do ľudského sveta, a starý filozofický, metafyzický Boh zomrel aj s metafyzikou. Do dnešného sveta patrí už iný, svetskejší, vedeckejší, racionálnejší Boh bez mýtov a zázrakov. Nandrásky prijímal evolúciu a prírodné vedy, ktoré jej myšlienku rozpracovávali. V pohybe je aj sám Boh, nič nie je statické. S Bohom sa teda Nandrásky nerozišiel, v tejto súvislosti sa postavil proti Nietzschemu a usiloval sa svoje stanovisko, najcitlivejší bod svojej náuky, obhájiť. Slovenskí katolícki teológovia za vojnového Slovenského štátu s Nietzscheom nesúhlasili, netrúfali si však obrátiť sa proti nemu otvorene, lebo sa o neho opierala nemecká nacistická ideológia. Otvorene a rázne sa po vojne postavil proti nemu ako spoluvinníkovi na tejto ideológii Svätopluk Štúr. Nandrásky, cez vojnu ešte len študent, vystúpil ako svojrázny nietzscheovec oveľa neskôr, keď už rozbúrené vášne upadli, a v Nietzscheom hľadal už len to pozitívne, čím sa z veľkej časti podieľal a podieľa na súčasnosti. Tak sa stal prvým nietzscheovským teológom aj u nás, revolucionárom aj v liberálnom protestantizme.

Nandrásky vyšiel z Nietzscheho perspektivismu, ktorý však chápal po svojom, ako všetko, v čom závisel od iných. Nietzsche vytvoril perspektivismus jednak na vysvetlenie obrovského množstva rôznych pohľadov, ktoré ľudia vrhajú na tú istú vec, jednak, ako si myslím, na vysvetlenie a ospravedlnenie svojej vlastnej rôznosti pohľadov na tú istú vec v rôznych časových obdobiach. Nandráskemu išlo predovšetkým o vysvetlenie rôznych pohľadov na Boha a na udalosti v biblickom *Starom zákone*, čiže, podľa neho, v *Starej zmluve*, na ktorú bol špecialistom. V podstate chcel povedať toľko, že starozmluvní autori nevideli skutočnosť, aká bola sama osebe, ale ako sa im javila z ich hľadiska, podmieneného ich subjektívnosťou. A každý videl veci inak. O tom, že by im bol ich slová diktoval Boh, Nandrásky nehovorí. Jeho perspektivismus rozlišuje medzi svetom haptického (hmatového) a optického (zrakového) vnímania. V tomto druhom vnímaní nadviazal na Nietzscheho, bez toho však, že by ho menoval. Vytvoril si aj svoju, miestami násilnú slovenskú terminológiu. Spolu s množstvom prekvapujúcich metafor, ktoré tiež často používal, stali sa jeho texty miestami ťažko zrozumiteľnými.

Nandrásky vyložil svoj perspektivismus v stati *Perspektivita*, uverejnenej vo *Filozofii* 1995, č. 4.¹ Po Novembri 1989 uverejnil vo *Filozofii* ešte viac štúdií, ktoré boli pre jeho ďalšiu prácu prípravné.² K chápaniu monizmu Karola Nandráského som sa vyjadril v rámci state

¹ Nandrásky, K. (1995): *Perspektivita*. *Filozofia*, 50 (4), 204-210.

² O kresťanstve a dnešku. Rozhovor s K. Nandráskym, ktorý viedol I. Sklenka (1992). *Filozofia*, 47 (5), 304-309; Nandrásky, K. (1993): Barthova reštauračná interpretácia kresťanstva. *Filozofia*, 48 (1), 3-9; Nandrásky, K. (1993): Na ceste od nebožského k božskému Bohu? (Boh v myslení Martina Heideggera). *Filozofia*, 48 (7), 417-437; Nandrásky, K. (1994): *Dráma kresťanstva v európskej kultúre*.

*Ohlas novovekej sekularizácie a krízy teológie na Slovensku.*³

Nandrásky využil výsledky týchto úvah vo svojom hlavnom a aj poslednom diele *Ježiš a súčasnosť*, ktoré vyšlo v roku 2010.⁴ Nepísal však iba do Filozofie a čitateľ, ktorý si bude chcieť zistiť, aké ďalšie myšlienky ho ovplyvnili pri písaní tohto diela, bude musieť pozrieť aj do iných časopisov, kde hojne uverejňoval, predovšetkým do Cirkevných listov. Autorsky bol veľmi plodný. K slovu však prišli v tomto diele aj mnohí iní autori, aj katolícki teológovia, ktorých je možno viac ako evanjelických. A bol rozhl'adený aj v beletrii. Dôraz kladiem však na to, že tu prišiel v hojnej miere k slovu aj Nietzsche, ktorý autora celým dielom sprevádzal. Nandrásky s ním celkom nesúhlasil a ani súhlasiť nemohol, no hlavnú daň si aj od neho vybral. Boha ako nadpozemskú, večnú, nemennú bytosť, znetvorenú platónskou filozofiou, neuznal, včlenil ho do času, diania, zmeny a umiestnil ho do človeka, no aj mimo neho. Ježiša pokladal už len za celkom pozemskú bytosť, za človeka, v ktorom bolo božské len to, že vedel morálne prekračovať seba samého a napokon sa aj obetovať za druhých. Možnosť sebaprekročovania majú však viac-menej aj iní ľudia, hovorí autor. Pokiaľ ide o Ježiša, sami teológovia pokladajú za isté len toľko, pokračuje Nandrásky, že bol potulným kazateľom, všetko ostatné o ňom sú len predpoklady, v neposlednej miere aj výmysly, povery. Vtedajší ľudia ho pokladali za Boha a opriadli ho príslušnými mýtmi, ku ktorým patrili aj Ježišove zázraky. Sám Ježiš nehovoril o Bohu ako dogmatik, ale ako básnik, bol perspektivista. V učení o ňom je aj všeličo nekresťanské, najmä zásluhou apoštola Pavla. Ironicky na to poukazuje Nietzsche v *Antikristovi* a Nandrásky to komentuje. Je napríklad vylúčené, že by bol Boh vydal svojho nevinného syna na smrť pre iných vinných ľudí. Problémom však preňho naďalej boli Boh, s ktorého bytostným charakterom si Nandrásky nevedel rady, a metafyzika, z ktorej sa nevedel vymaniť. Len pár slov na ukážku: „... fixovanie Boha na dogmatické formulky je niečo, čo odporuje Bohu. Boh ako tranzícia (prechádzanie), proces, energia preniká celý vesmír. Tvaruje, ale je sám bez tvaru. Formuje, ale sám je bez formy.“⁵ Keď som raz s autorom o tom debatoval, spomenul som, že to je predsa metafyzika. Pripustil to a konštatoval, že v nemetafyzike o Bohu nemá jasno a chcel by si to vyjasniť. No pri tom aj zostalo, lebo išlo vskutku o ťažký problém. Nandrásky ako teológ uznávajúci existenciu Boha, zostal metafyzikom. S Nietzsche sa však nerozišiel. Opieral sa o jeho výrok, že „pravé, pôvodné kresťanstvo bude v každej dobe možné“, ktorý použil medzi viacerými mottami svojej knihy.

Nandrásky však očakával od svojej knihy viac, než sa jej dostalo hneď po jej vydaní. Keď som znovu s ním o nej debatoval, povedal mi pesimisticky, že knihu písal nadarmo. Odozva nebola a kniha ako keby ani nebola vyšla. Kto by vraj dnes takú knihu čítal, už nie je záujem o problematiku, ktorú nastoľuje. Nevieť čo som mu odpovedal, no viem naisto, že knihu

Filozofia, 49 (5), 296-306); Nandrásky, K. (1996): Biologika. *Filozofia*, 51 (11), 761-769; Nandrásky, K. (1997): Kalvária katolíckeho modernizmu. *Filozofia*, 52 (9), 561-580; Nandrásky, K. (2001): „Nenáboženské kresťanstvo“?! (Teologické reflexie Dietricha Bonhoeffera). *Filozofia*, 56 (6), 382-397; Nandrásky, K. (2001): Nenáboženská interpretácia sveta anjelov. *Filozofia*, 56 (8), 519-525; Nandrásky, K. (20012): Koniec sveta?! *Filozofia*, 57 (3), 181-205; Nandrásky, K. (2005): Zo zbožného chlapca záhadný ateista. *Filozofia*, 60 (4), 269-276; Nandrásky, K. (2006): Peklo a súčasnosť alebo ako je to s peklom. *Filozofia*, 61 (3), 181-207; Nandrásky, K. (2007): Boh zhadzuje starú kožu. *Filozofia*, 62 (10), 890-902.

³ Münz, T. (1998): Ohlas novovekej sekularizácie a krízy teológie na Slovensku. *Filozofia*, 53 (5), 269-285.

⁴ Nandrásky, K. (2010): *Ježiš a súčasnosť*. Bratislava: Q111, 419 s.

⁵ Nandrásky, K. (2010): *Ježiš a súčasnosť*. Bratislava: Q111, 378.

nepísal nadarmo. Je to jedinečné teologické dielo, nie síce vo svetovom meradle, lebo v západnej kultúre je tento problém už dávnejšie známy a rieši sa, ale u nás, v našej kultúre, ktorá po tejto stránke zaostáva. Myslím si, že Nandrásky sa týmto dielom zaradil medzi míľniky našej kultúry. Ocenil som ho v rozsiahlejšej stati *Revolučný teológ Karol Nandrásky ako kritický nietzscheovský filozof*, uverejnenej v zborníku *Problémy a osobnosti slovenskej filozofie v 20. storočí*,⁶ za ktorou stojím dodnes.

Teodor Münz

SPOMIENKA NA JAROSLAVA HROCHA (6. 5. 1947 – 17. 6. 2016)

FILOZOFIA
Roč. 71, 2016, č. 7

Profesor Jaroslav Hroch bol vo filozofických kruhoch Slovenska nielen známy, najmä vďaka jeho nevšednej erudícii a prenikavému náhľadu v početných oblastiach histórie i súčasnosti filozofického myslenia, ale aj všeobecne obľúbený pre svoj individuálny a hlboko ľudský prístup ku všetkým. Stretávali sme sa s ním na prednáškach, stážových pobytoch, konferenciách, v celom rade komisií pre udeľovanie vedeckých hodností, no pôsobil u nás i prostredníctvom nespočetného radu oponentských posudkov, vedením prác študentov i doktorandov, bol dlhoročným členom redakčnej rady časopisu *Filozofia*. K tomu sa neodmysliteľne viazala i jeho charizmatická osobnosť, perfektná znalosť jazykov a dokonalé spoločenské vystupovanie, najmä česťnosť a priamosť, ktorými nevdojak prezrádzal, že neprestáva byť džentlmenom za nijakých okolností. Pôsoobil na Masarykovej Univerzite v Brne a sústredoval sa na hermeneutickú filozofiu (najmä v dielach H.-G. Gadamera). K tej sa postupne pridružila súčasná anglo-americká filozofia. Jej hlbšiemu štúdiu i nanajvýš inšpiratívne spracovaniu v početných publikáciách sa venoval aj počas mnohých pobytov na britských a severoamerických univerzitách. Problematiku prirodzene prepájal najmä s bohatou tradíciou českého štrukturalizmu, literárnej vedy, ale aj s hlbinnou psychologicko-filozofickou problematikou C. G. Junga. V neposlednej miere všetky tieto poznatky spájal so súčasnou angloamerickou estetikou, s filozofickou problematikou umenia, napríklad v podnetnej filozofickej reflexii básnickej tvorby J. Holana. Rozsah jeho kultúrnych znalostí bol úctyhodný. Neunikalo mu takmer nič zo súčasného diania v hudbe a vo výtvarnom umení. Bol mimoriadne angažovaný aj vo sfére verejného života, ktorý nielen pozorne sledoval, ale často i osobne prispieval k ochrane hodnôt a princípov, ktoré boli v súlade s jeho životnou filozofiou. V nej česť, pravda a spravodlivosť stáli vždy na prvom mieste. Jeho nepopierateľné úspechy vzbudili i závisť, ktorá viedla jeho kolegu k trestnému činu v smutne (ne)slávnej afére českého akademického prostredia ostatných rokov. Jeho hrdý charakter týmto útokom síce odolal, no odrazilo sa to na jeho krehkom zdraví. Ako by svoj osud až príliš doslovne završil v duchu kréda Ernesta Hemingwaya: „Muž môže byť zničený, ale nikdy nie porazený!“ 17. 6. 2016 nás opustil veľký muž, český filozof, ktorý bol za každých okolností úprimným priateľom Slovenska. Česť jeho pamiatke!

Oliver Bakoš

⁶ Kiczko, L. – Lalíková, E. – Zigo, M. (eds.) (2013): *Problémy a osobnosti slovenskej filozofie v 20. storočí*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 152-168.